

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСЬКИЙ МІСЯЧНИК РУСИНІВ СР

р. XXIII • ч. 5 • 22. мая 2013

<http://www.rusynacademy.sk>

• Двоє учителів (С. Пю і В. Падык) і студенти 2. Міжнародної літньої школи русинського язика і культури навіщівили годину русинського язика на першій Основній школі з навчальним русинським язиком у Чабинах а наконець ся сфотографовали на памятку з школярями, директорков і учительков той школы М. Ясиковов (сидить пята справа). Школу навіщівлять і участници тогорічного 4. річника літньої школы, а то 25. юна 2013.

Скоро ся зачне 4. Міжнародна літня школа русинського язика і культури

STUDIUM CARPATO-RUTHENORUM – наперек вшыткым проблемам, перешкодам а уж і ціленим дискредіаціям з боку (парадоксно) самых Русинів зо Словакії, уж четвертый рік успішно реалізує Інштитут русинського язика і культури Пряшівской універзіты (ІРЯК ПУ) у Пряшові. Того року ся одбуде 9. – 30. юна 2013. Школа є єдиним проєктом даной сорты в цілім світі і zdobyла собі добре мєно нєлєм на Словакії, але і за єй границяма, глєвно у тых, котры навчєня в русинськїм языку кладуть на перше мїсце, котрым може помочі в їх профєсїоналнїй карьєрї або може пробудити в них інтерєс о дїдовизну своїх предків ці в обцім о культуру того выходославянського народа. Зато, же школа уж zdobyла собі рєнєме, ростє інтерєс о ню з боку домашнїх і заграничнїх участнїкїв, уж четвертой гєнерациї русинських потомків із США, високошкольських студентів, докторандів, але таксамо учителів і ученых. Зато каждый рік до Пряшова приходять чїтати лекції з карпаторусиністкы учены з Европы і Америкы. Того року то будуть: академік, проф. Др. П. Р. Маґочій з Торонтської універзіты (Канада), проф. Др. П. Крафчік із Евьєргрінської штатной універзіты (США), Мґр. Г. Малецька з Ліцея Матєя Кромержа в Ґорліцях (Польско), академік, проф. ПґДр. М. Мушінка, др. н., із Пряшова (Словакія), Мґр. В. Падык, к. н., з Ужгороду (Україна) і ПґДр. К. Копорова, ПґД., із Пряшова, послїдні двоє – учителї ІРЯК ПУ. Почас трєх тыжднїв участнїкам літньої школы будуть прочїтаны лекції з русинського языка, історії і етнології паралєлно в двох языках – русинськїм і анґліцькїм. Окрем того чєкають їх і много культурнїх акцій і екскурзій по рєгїонї северовыходной Словакії, де набыты теоретичны знєня з языка ці етнології будуть мочі такой сконфронтувати з практиков – ці уж в неформалнїх конвєрзациях мїмо універзіты, з Русинами в рєгїонї, а окреме вірїме, же неоцінимым зажитком про них буде участь на інсценїзованїй традичнїй русинськїй свадьбі в Курові. Почас літньої школы уж по четвертый раз на Літературнїм вечорї буде передана і Премія Александра Духновїча за русинську літературу на рік 2013, на який традично приходять і жытелї Пряшова. ТАКЖЕ ТІШИМЕ СЯ НА БОГАТУ УЧАСТЬ І ЖЕЛАМЕ СОБИ, ЖЕБЫ АБСОЛВЕНТЫ І ТОГО РІЧНИКА ЛІТНЄЙ ШКОЛЫ ОДХОДИЛИ З ПРЯШОВА З МНОЖЕСТВОМ НОВЫХ ЗНАНЬ І ПРИЄМНЫХ ЗАЖЫТКІВ. -аз-

Тайности фінанцованя меншыновой культуры

23. апрїля 2013 мїністер культуры Словацькой рєпублїкы інформовав медії о тїм, же приправує змїну фінанцованя культуры. Грантова сїстема бы мала быти в дакотрых програмах нагороджена Фондом про умєня. Подобный закон має і Чєська рєпублїка. Штатный фонд культуры там але рахує і з народностными меншынами.

Мїністер культуры **Марек Мадярїч** представив у тых днях на прєсконференції думку Фонду про умєня, котрый бы мав од року 2015 нагородити грантову сїстєму. Подобный фонд уж дакілько рокїв існує про аудїовїзуалне умєня, а теперь бы гранты мали скінчіти і в програмах Мїністерства культуры під назвами Умєня, Про Словакія а в програмі культурнїх повказів. Прїчїнов такой змїны має быти то, же грошей є мало, жадателї ся інформацію о тїм, ці дістануть на свій проєкт грошы, дізнають аж в половинї рока а членове комісії і їх рїшєня суть многораз дїскутабїлны.

З нїчим із увєдженых арґументів ся не дасть не быти несогласным. Але таксамо треба повїсти, же точно такы самы проблемы має і фінанцованя культуры народностных меншын. А шумно по порядку собі їх можеме вытолковати і в аплїкованїй формї.

(Продовжіня на 4. стор.)

Народность	Чїсло приголошєных жытелїв	% з народности окрем словацькой	Предпокладаный роспочет в € подля чїсла жытелїв	Схвалєный роспочет Выбором ... в €	Роздїл в €	Кількєсть € на 1 жытєля
Мадярська	458 467	70,3	2.812.000,-	2.600.000,-	- 212.000,-	5,67,-
Ромска	105 738	16,2	648.000,-	588.000,-	- 60.000,-	5,56,-
Русинська	33 482	5,1	204.000,-	200.000,-	- 4.000,-	5,97,-
Чєська	30 367	4,6	184.000,-	160.000,-	- 24.000,-	5,27,-
Українська	7 430	1,1	44.000,-	100.000,-	+ 56.000,-	13,46,-
Нїмецька	4 690	0,7	28.000,-	80.000,-	+ 52.000,-	17,06,-
Моравска	3 286	0,5	20.000,-	20.000,-	0,-	6,09,-
Польска	3 084	0,5	20.000,-	40.000,-	+ 20.000,-	12,97,-
Російска	1 997	0,3	12.000,-	40.000,-	+ 28.000,-	20,03,-
Булґарська	1 051	0,16	6.400,-	32.000,-	+ 25.600,-	30,45,-
Хорватська	1 022	0,16	6.400,-	60.000,-	+ 53.600,-	58,71,-
Сербська	698	0,11	4.400,-	20.000,-	+ 15.600,-	28,65,-
Жыдївська	631	0,1	4.000,-	60.000,-	+ 56.000,-	95,09,-
Довєднєна	651.943	сєса 100 %	4.000.000,-	4.000.000,-	-	-

Пути і распутья жывента Клары Дубскай

Так ю познам: Ступали сьме до великого берега, думам, же то была легендарна Говерла. Был недобры час, котрый даколи є на підкарпатських полонинах і вліті: холодно, доджано, ховзко і не видиш перед себе. Ишли сьме векша група, многы уж дале не хотіли йти. По дорозі добігла нас пара. Не йшла барз фрышно, але вытырвалым регуларным темпом, і нас, намного молодшых, перебігла. Цілено ся приближовала к верьху а з єдной кривулі на нас з энтузіазмом закивала. „Іде то“, назначовало гесто. А была то праві Клара Дубска і єй муж. Така, як все: у добрій кондіції і енергічна. Николи то не vzdала перед цілём.

Познам ю роки, оцінюю єй інтелігенцію, робітність, жывотный елан, активність і практичність, з якими приступать к рішаню проблемів – а в своїм жывоті їх мусила мати немало. Але тыж обдивляем єй щіру і глибоку віру. Підкреслюю – віру, не показію. Много того о собі не наговорить, презентує ся скоріше ділами, як словами, є на обдив прагматічна. Наприклад, кідь перед часом написала про інституцію „Paměť národa“ властный жывотопис, змістив ся до 19 машинописных сторінок і мав много словных скорочінь, же был іші куртшый ... А притім єй жывот бы был на драматічне повіданя. Ноблесна і все красна пані, котру двараз вышмарили з високой школы, але наперек тому знала ся наконець все добрі постарати о себе. Вытворила добру родинну атмосферу про єй мужа-доктора, тыж перенаслідовавшего комуністичным режимом. Має велику родину, векшыну активного жывота робила в здоровництві, цілий жывот робила про „своіх“, але і других.

Клара Дубска ся народила 11. апріля 1923 у русиньскім селі Збудьска Біла на Лабірщині як пята дітина до родины русиньского грекокатолицького священника Петра Бунганіча, остатні были хлопці. Бунганічы все были і суть родинов інтелігенції, родинов освіченов: Кларин брат проф. Стефан Бунганіч был директором руськой гімназії в Мукачові, єден з братів был знамым языкознателём і високошкольскым учітелём – доц. Др. Петро Бунганіч, к. н. Тыж Клара ся пустила на путь за освітов. В роках 1933 – 1941 абсолвовала Мукачовску руську реалну гімназію, де были єй сокласниками, наприклад владыка грекокатолицькой церкви о. Іван Лявинець або Інж. арх. Іван Піліп. По матурі ся записала на медічну факулту в Братіславі. Єй студії на школі перерушило Словенське народне повстаня, Клара пак робила в шпыталю в Гуменнім. Кідь ся на зачатку зимы року 1944 приближила фронта, по вымушеній евакуації нашла сї роботу в санаторію на лічіня туберкулозы у Высоких Татрах. По войні, од року 1946 студувала на Высокій школі політичной і соціальной роботы у Празі, з котрой ю комуністы по фебруарі 1948 вышмарили. Єй сын Андрій к тому додає: „З високой школы была вышмарена так, же їй не был вернутый високошкольскый індекс по перевірках. Нияку справу о вылучіню не дістала. В рамках одшкодніня в році 2010 ся дізнали, же в архіві тот індекс є. Мала уж записаны семы семестер і зложила 1. штатный экзамен. В році 2010 єй был додаточно признаны титул ‘інжнір’.“

В январі 1949 ся Клара Дубска оддала за Йозефа Дубского (днесь має 93 років), котрый праві докінчив студії на медічній факулті. Ишла з ним до Локтя, де муж дістав місто в шпыталю. Она сама робила в місті як малярька порцелану. В половині 50-ых років абсолвовала абітурьєнтський курз про здравотны сестры з матуров, вдяка чому наслідно могла пак робити як здравотна сестра в пражскім Томаєровім шпыталю. Пізніше робила як лаборантка в інштитуті серумів і інъекчных препаратів, в котрім тогды проходило баданя вакціны проти обырні (паралізі), а при тій роботі выштудувала далшый медіцинський одбор – середню школы про здравотных лаборантів (далша матура в році 1961). Потім робила як лаборантка, наприклад на Псіхіатрічній клініці Факултного шпыталю в Празі.

Муж пізніше робив на Міністерстві здравотництва ЧР на функції заступцю міністра, одкы в році 1969 был вышмарены і не смів дістати роботу в Празі. Аж по пару роках дістав місто заводного доктора в ЧСД.

Клара выховала трех сынів: Романа, Александра і Андрія – вшытки суть у своїх професіях успішны, і тішить ся з внучат і правнучат. Ведно з мужем ославила діамантову свадьбу (обряд златой свадьбы в році 1999 одправляв в Церькви св. Клімента у Празі о. Іван Лявинець). Роки ся старають і утримують хатку в южных Чехах – манжеле єй здобыли в часі, кідь докторови Дубскому взяли паспорт і родина не могла іти за граніці.

При тім вшыткім стигать быти активістков грекокатолицькой церкви, донедавна співала сопран у хорі грекокатолицькой Церкви св. Клімента, двадцать років активно діє в русиньскім русі, окрем іншого як господарька Общества приятелів Підкарпатской Руси, бере участь на народных і крайньских акціях, была делегатков на засіданях Світового конгресу Русинів і т. д. Окрем того фінанчно підпорує издаваня Народных новинок і часопису Русин.

Взацному чоловікови і добрій Русинці желаме к єй девятьдесятці: *Многая і благая літа!* Односно договікості, котру мають Бунганічы і Дубскы в родині, то є наісто реалне желаня.

Аґата ПІЛАТОВА, Прага, фотка: Андрій Дубський

(Написано на желаня редакції Народных новинок, текст з чеського до русиньского языка переложыв: А. З.)

Ку ґратулаціям вшыткых, што знають Клару Дубску, ся припоює шефредактор Народных новинок і Русина, єго колегове, але віриме, же і вшытки нашы читателі, передплатителі і сполупрацовници.

Александр Дулеба:

Александр Дулеба ся народил у Свіднику. Має 46 років. Філозофичну факулту скінчів на Київській штатній універзіті Т. Г. Шевченка на Україні. Далшу освіту здобыв на Словакіі. Был індивідуальным штіпендістом-бадателём при НАТО. В сучасности є директором Центра баданя Словацькой сполочности про заграничну політику, но і членом порадного выбору інштитуту ЕУ – Russia Centre в Бруселі. Веде нову дискузную платформу Окуглого стола Русинів Словакіі. Проблемы русиньской меншыны познать вшыткы, но гварить, же Русины не вымрут, затоже молоды люде ім дають надію. Хочє шыроку дискузію о пріорітах їх розвитку і видить простор про кооперацію з другыма меншынами. Зато сьме з ним зробили слідуєче інтервю.

• **Зачатком децембра 2012 Вас повірили веджінем нововзникаючой дискузной платформы Округлого стола Русинів Словакіі (ОСРС). Яка была прічина взнику такой громады?**

– Ідея то не є цалком нова, має уж дакілько років. Єй автром є Ян Калиняк, котрый є председом Окресной організації Русиньской оброды у Свіднику, а таксамо є і представителём русиньской меншыны у Выборі про народностны меншыны Рады влады СР. Основным проблемом нашой громады є, же русиньскый рух є барз роздроблений. Маєме высше 40 мимовладных організацій – обчаньских здружінь, фундацій ці сполків, котры декларують, же хотять розвивати ідентіту, язык і культуру Русинів. Но міджі нима не є добра комунікація, і зато ся ставляють вопросы, же яку легітіміту мають люде, котры заступають русиньску меншыну, напр. в розлічных выборах штатных інштитуцій, покы їх номінації не суть выслідком взаємного договору русиньских організацій. На выслідках із списованя людей видно даякий процес возроджіня. Все веце людей ся голосить к своїм русиньским коріням. Дозрїв час, жебы ся Русины договорили на пріорітах, котры суть важны про розвиток їх народностной меншыны. Округлый стіл не презентуєме як новий субъект, як нову організацію, але як платформу на дискузію і замір договорити ся, яки пріоріты суть важны про вшыткых. Мене ословили, жебы єм модееровал округлый стіл. Маю мандат на єден рік, жебы єм ословив і здобыв і хоць не вшыткых, то ходем векшыну русиньских організацій.

• **Як Вашу інформацію о взнику платформы прияла словацька векшына, яки были першы реакції з боку словацькой векшыны?**

– Думам собі, же переважно то были позітивны реакції. Были скорше вопросы тіпу: Што то буде значіти? Як ся то буде розвивати? Но днесь то не знаме повісти ани мы самы. Аж выслідкы роботы укажуть, ці ся наповнила функція платформы. Є то початок даякого процесу, котрый указує на факт, же число Русинів на Словакіі ся підвищує.

• **Сьте з виходу, зо Свідника. Вы сам мате русиньске коріня? Чом впало рішіня на Вас?**

– Єм стопроцентный Русин. Думам собі, же зато, бо не єм заанґажованый натілько в народностнім жывоті, то значіть, же не мам ниякы партікулярны інтересы, котры бы были повязаны з єднов, другов ці третєв організаційов. І знають ня вшыткы, може то были головны факторы, чом ословили якрыз мене.

• **Знаме, же мадарьска меншына на Словакіі в цівільній сфері ся уж дакілько років з успіхом ґрупує під титулом Округлого стола Мадярів на Словакіі (ОСМС). Были Вам інспіраціов?**

– Ідея округлого стола не была цалком нова, уж дакілько років ся о тім дискутовало, также якась інспірація ту самособов была.

• **ОСМС уж дакілько років розвивать своє діятельство і фунгує, зато мы уж маме скушеності, же словацькы медії ся меншыновыма проблемами барз не интересують. Неінформованость векшыны о tych проблемах, з котрыма ся займають в нашім припаді мадарьска меншына, має такы рисы, же кідь ся о tych проблемах не пише, Словаки собі думают, же ниякы не суть і же є вшытко впорядку. І кідь ся нагодов дашто говорить, як напр. о двоязычных таблічках на селах ці на штационах в селах, де жыє понад 20 % жытелів народностной меншыны, медії бісідують, же суть то лем жадости малой ґрупы. Выходячі з того, што чекаете Вы од ОСРС?**

– Што ся тькать медій, інформація о заснованю округлого стола была цалком добрі спротагована. Подля мене дость залежить і на медіалній політиці. Согласный єм з вашим поглядом, же словацькы медії тій проблематіці не дають вагу, не занимають ся нєв детално, до глубьки, і не маєме в медіях дискузію, або лем барз малу. Словаки потім тому не розумлять, бо інформація є слаба. І зато єм дуже рад, же в нашім припаді не йде лем о організації, котры мають интерес йти до проекту Округлого

22. семінар карпаторусиністікы

Інштитут русиньского языка і культуры Пряшівской універзіты в Пряшові Вас позывать на 22. научный семінар карпаторусиністікы, який буде 29. мая (середа) 2013 о 13.00 год. в засідалні деканкы ФПГН Пряшівской універзіты, ул. 17. новембра ч. 1 (1. штук). З лекціов на тему Кодіфікація підляського языка як проба підпоры білоруськой народной ідентіты на Підляшю в Польщі выступить Мґр. Ян Максимюк з Білоруськой редакції Радія Слобода Европа / Радія Слобода в Празі. В проґрамі семінара буде презентація найновшых выдань з карпаторусиністікы.

„Русины не вымрут!“

го стола, але суть там таксама успішны podnikatelі. Першы раз в історыі той меншыны ся стало, же русиньскы podnikatelі повіли, же хотяць інвестовати до розвитку своёй меншыны.

• Можете повісти і конкретны мена?

– Не буду бісідовати конкретны мена, но мам приклад адного міцно успішнаго podnikatelya, котрый ся займає інтэрнетом, робить з медыямі і робить і успішны ПР кампаніі про великих кліентів. Буде і ёго задачов передати темы, котры нам треба, жебы Словаци о них знали.

• В якіх формі былі дотепер Русины на Словакіі організаваны?

– Фунговали і фунгують різны сполкы, мімовладны організації. Основнов організації є догдобо Русиньска оброда на Словенску, яка є найстарша. Взяла по тім, што русиньска народность была назад поволена. Шпецціфіком нашой меншыны є, же по другій світовій войні была заказана, бісідовали, же треба одверзти таку ідэнтытэ, затоже она не экзістує, бо вшыты суть властно Украйніці. Наслідком того заказу сьме потім былі свідкамі великой асіміляціі, респ. люде ся радше голосили за Словаків. Была самособов заказана грекокатольска церкво, а обновлена была аж в році 1968.

Кідь собі попозерате цісла з посліднёго списованя жытелів, маеме на Словакіі 49 тисіач людеі, котры ся голосять ку православній церквы, а притім Словаци історічно православныма нігда не были. Веце як 200 тисіач людеі ся голосить ку грекокатольскай церквы, тога тыж была колісь православна, лем узнала ерархію католицькай церквы. 55 тисіач людеі собі увело, же їх материньскым языком є язык русиньскыі. Потім ту маеме іщі цісло 33,5 тисіач людеі, котры ся чують быти Русинами, плус ту маеме 7 тисіач етнічных Украйніці. Тоты цісла красно вказують процес асіміляціі. Самособов, нікому не можеме натисковати народну ідэнтытэ, котру не мае, но мій одгад є, же ту жыє мінімално 100 тисіач Русинів.

• Окром асіміляціі, котру сьте спомянули, з якіма найважнішымі проблемами подля Вас боює днес русиньска меншына на Словакіі?

– По перше то є проблем інтелектуальной еліты – Русины догдобо не мали свою еліту, затоже была цалком зукрайнізована. В бывшым режیمی экзістувала позітивна дыскрымінаціі: люде, котры ся голосили к украйніцкай народности, мали легшыі прыступ к высошкольскай освіці. По другій світовій войні были створены ключовы інштитуціі народностного жывота, но были обсаджованы украйніцков, то значить русиньскы інтелігенціі з украйніцкым пересвідчэнём, або украйніцкыма прыстаговальцямі. Вызерать так, же ся то часом выршыць. Маеме все веце молодых успішных людеі, котры наголос презентують, же „Мы сьме Русины“. Голосьць ся к народній ідэнтыці, расте молада русиньска інтелігенціі. Барз жыватаспособнов і перспектывнов організації є організації *молоды.Русины*, котра групує высошкольскых студентів русиньскаго походжыня. І Округлыі стіл поважую якымець спосабом за доклад того, же в тій сфері ся штось мінить. Тот проблем ся помалы, но наісто рїшать.

Далшым проблемом є школство. В сучасности экзістує в рамках високаго школства лем Інштитут русиньскаго языка і культуры на Пряшівскай універзіці, но штудує там доста мало студентів, затоже уплатніти ся можуть, повіджме як учітелі русиньскаго языка на школах, котрых є нанещастя мало. Школство є барз великыі проблем з погляду далшого розвитку меншыны. Таксамо є проблемом, же Русины на Украйніці, в Польску, на Словакіі, в Мадярьску і в Румуніі

нігда не мали свій штат. Кідь возьме іщі період австро-угорьскай монархіі, ані тогды не належали до аднаго тєрїторіальнаго цілку, бо часть з них жыла в Угорьску, часть в Галіці, котра уж належала під Австрію. Ём рад, же на Словакіі ся можеме к своій народности слободно голосити. Омного гірше то є на Украйніці, там іщі все не ацептують, же Русины суть окремый народ, не часть украйніцкаго народа.

Далшым великым проблемом є і сама ціселность. Жыєме в демократичній сполочности, то значить же інтэресы ся мусьць знати презентовати і політично. Великым плусом мадырьскай меншыны на Словакіі є, же є доста велика на то, жебы свої інтэресы доказаала презентовати і через політичны партії.

В демократичній сполочности не будете мочі свої інтэресы повноцінно застати, поке не знате вывжыти інштитуціі, котры ту суть. Мусите быти здатны дістати свій інтэрес і до політичнаго аґенды. Скоров путёв на то суть праві політичны партії. На народній уровні ні, но просаджованя інтэресів на реґіоналній уровні ся мі видить цалком реалным. Скоріше ці пізніше будеме свідкамі того, же нам vznikне політичны субект. Своім спосабом уж і vznikнув, зве ся Наш край, котрый мае у своій аґенді просаджованя інтэресів Русинів на уровні Пряшівскаго самосправнаго краю, но і Кошіцькаго. Ту собі думам, же кідь буде ясныі, пересвідчыі і добрыі програм, жебы міг воліца ословити холем на уровні тых самосправных країв, буде мож просаджовати і народны інтэресы.

• Мате в сучасности русиньскых старостів ці жупных посланціів, котры ся отворено голосьць к русиньскій народности і мають можности на інтєґраціі?

– Гей, што я знам, є коло 19 старостів, котры ся стали старостама як кандідаты, ці з підпоров, партії Наш край в минулых реґіональных вольбах. Важны будуть аж далшы реґіональны вольбы в році 2014.

• Як знаме з посліднёго списованя жытелів, цісло Русинів на Словакіі ся за 10 років підвышило. Мадярів притім убыло о 62 тисіач, докінця за послідніх 20 років помалы аж о 110 тисіач. Моментално твориме уж лем 8,5% з цілкового цісла жытелів на Словакіі. Яке є ваше таёмство?

– Історія.

• То маме і мы.

– Мы маеме таку шпецціфічну історію. Знате, Платон повів, же в основі вшытыкы вшытко знаме, кідь то мам так лапідарно повісти, лем тоты ідеі в собі мусиме одгалити. Мы ся іщі все обявлюєме. Ваша історія є веце або менше ясна, є чітаельна і пережута з многых боків. Но мы свою історію обявлюєме іщі лем тепер. Платить ту тзв. прінціп третей гєнераціі емігрантів, хоць то звучить парадоксно,

кідь бісідуєме о автохтонній меншыні Словакіі. Кідь сі возьмете баданя повязаны з русиньскыма ці словацькыма емігрантама, котры ішли за граніці, перша волна ся хотїла засміловати з домашнім жытельством, хотїли быти Америцанама, Канадыанама. То ся ім нігда не подарило, все зїстали напів Словакама (Русинама) і напів Америцанама ці Канадыанама. Ёх діти были уж цалком Америцане, Канадыане, і акліматізовали ся з оточінём. І ту приходить третя гєнераціі, котра ся зачїнає просити, „выдыкы ём?“ То є вопрос третей гєнераціі. Мы то пережываеме дома, без еміґраціі. Ё то парадоксне, но без школства, без даякого екстра великаго намаганя, нам цісло людеі прыбывають, а я сі то знам высвітлити лем з таков подобностёв.

Молоды люде зачїнають глядати свої корінья. Іщі в 90-ых роках нам бісідовали, же мы Русины не маеме надію пережыти, вымреме, затоже не маеме школы, не маеме язык. Но в 90-ых роках была переложена Біблія до русиньскаго языка. Знате, в Пряшові учу на Інштитуці політологіі на Філозофичній факултї. Недавно, кідь ём приходив, відів ём на парковіщу на бетоні при Пряшівскай універзіці напіс в азбуці: „Мы, Русины, Пєтер, Адам, Ева...“ і іщі дакілько мен, „сьме абсолвєнтама такого одбору“. Там ём порозумів, же не вымреме.

• ОСРС ся добісідовав на тім, же Русины будуть апеловати на Уряд влады Словацькой републіки, жебы серьёзно брав до увагы підвышіня цісла жытелів, котры ся приґолосили к русиньскій народностній меншыні при списованю в році 2011, о 38 %, при алокаціі фінанціів на підпору русиньскай народностной меншыны на рік 2013 і на далшы рокаы. Чом то є про вас таке важне і што од підвышіня фінанціів чекате?

– Думам сі, же то є цалком легітїмне право, затоже не маеме матерьскы штаты. Кідь сі возьмете список меншыі, лем мы і Ромове не маеме матерьскы штаты, од котрых бы сьме могли чекати, же дістанеме даяку підпору на розвиток культуры, школства ітд. То, што знаме досягнути, є реалне лем зо жрїдел в рамках Словацькой републіки. Украйніці, Чехы, Мадяре, вшытыкы другы можуть раховати з тым, же прїйде даяка підпора і звонка, мы ні. Кідь то порівнаме, про Ромів таксамо экзістує повно програмів на уровні Европской уніі ці на народній уровні – соціална, економічна, но і культурна підпора, і суть різны надаціі, котры іх підпорує. Мы не маеме ніякы таковы програмы.

То є адна з найважнішых причін, чом сі думам, же Русины мають право добыти веце фінанціів із жрїдел на підпору своґо розвитку, і нелем зато, же ся іх цісло підвышувє, але і зато, бо не мають інакшы жрїдла. Сьме жытелями того штату, тот штат дає даякы можности і права в рамках фінанчнай підпору про розвиток народностной ідэнтыты своіх жытелів, і думам сі, же є легітїмне пожадовати веце, кідь і нас є веце, а стопроцентно і буде веце.

• Сьте знамов особностёв, поглядотворным аналітїком, директором Центра баданя Словацькой сполочности про заґранічну політїку. З якіма цілями сьте прїялы веджїня той платформы? Што од того чекате і якіы выслідок бы сьте на кінцю першого рока хотїлы відїти?

– Прїяв ём то, хоць розум і работа мі догваряли, же то не роб, не маєш час, маєш повно роботы в рамках аґенды Словацькой сполочности про заґранічну політїку, того, што професіонално роблю і чїм ся занимаю, но мое русиньске серце ня пересвічовало, же кідь есь быв ословлений і вірять ті, так просто зроб, што знаш. Самособов правила фунґованя ся іщі шпецціфкують, но на кінцю

будучаго рока ёден з основных прінціпів і ідеі, о котрых сьме уж допереду дыскутовали є, же там буде ротаціі. Я зачну, а потім ся догднемє, хто буде наслідовати. Ё то мандат на то, жебы ся то зачало, а моєв голловных задачов є добыти векшыну русиньскых організації.

• Теперішній став є якіы?

– Вызерать то так, же векшына організації позваня прїяла. Дакотры іщі мають свої выґрады, но моєв задачов є з нима іщі о тім роковати і пересвідчыти іх, же то поможе і їм самым. Хочу, жебы сьме мали дебатэ, велику дебатэ о тім, што суть прїоріты. А повім, кідь маеме даяку можность роковати з владов о тім, што є про культуру Русинів важне, же наісно радше буду підпоровати, жебы ся переложыв Шейкспїр до русиньскаго языка, як кїбы ся мали накупити сукнічкы про даякы фольклорныі колектївы. Мусиме ся договорити, котры суть прїоріты про розвиток русиньскай народностной меншыны, а потім, самособов, то мусиме знати передати. Хочеме таксамо, жебы і спосаб репрезентации через тых, котры заступають русиньску меншыну в оґранах влады, котры мають досяг на інтэресы той меншыны, був легітїмныі. То значить, жебы влада взяла Округлыі стіл як партнєра, легітїмнаго заступовати інтэресы не на політичній, але на сполоченьскій уровні. Інтэресы меншыны наміряны ку владі і наспак.

• Жыєте в Братіславі, не бранить Вам то, жебы сьте повноцінно заставали свою функцію?

– Часово то є самособов проблем, з погляду логістїкы, путованя. Но не буде то каждыі місяць. Мам і підпору людеі, котры знають робити адміністратывны роботы.

Важне є, жебы сьме знали ідентїфіковати прїоріты нашого розвитку, што є реалне і што ні. Сформуловати гармонограм: што і коли. Што можеме зробити в найкортшым часі, середнёдобо і догдобо. Не хочеме быти завїслы на владных жрїдлах, а ём дуже рад, повторю то, же конечно люде, котры ся стали богатыма і мають русиньске корінья, вирішыли, же створять фінанчныі фонд. Едноз задачов бы мало быти ёго поужыта на розвиток народностной меншыны. Таксамо повіли, же кідь буде міджі нима і Округлым столом доґода, будеме мати к тым можностям прыступ.

• Спомянали сьте модернованя і кооперациі, но то не є потрібне лем в рамках русиньскай меншыны, але і в одношію к іншым меншынам, а о то веце і на політичній уровні. Знаєме, же экзістує Выбор про народностны меншыны, што є порадным оґаном влады СР. При вашій работі плануєте кооперовати і з іншым народностяма, як напрыклад з Округлым столом Мадярів на Словакіі? Видите простор на взаємну платформу, на координований поступ напрыклад в спомянутім Выборі про народностны меншыны?

– То бы сьме забіговали барз далека, но наісно віджу простор на то, жебы сьме такы вопросы конзултовали, бо і то є цілём Округлого стола. Жебы був простор на то, кідь ту буде нова легіслатива односно народностных меншыі, мати о проблемах дыскузію. Жебы сьме знали сформуловати свій погляд, реаґовали на проблемы легіслатывы і самособов віджу ту простор на кооперациі з іншым меншынама, враховано Округлым столом мадырьскай меншыны.

• Дякуєме за розговор.

Діана ЛЕНДСЛ, Жолт КІРАЛЬ,
фотка: Kőrkep.sk

(Здой: <http://korp.sk/sk/clanky/kazdodenny-zivot/2012/12/20/alexander-duleba-rusini-nevymru>)
(Переклад зо словацького до русиньскаго языка: Бк. Зденка ЦІТРЯКОВА, студентка комбинації русиньскыі язык і література – вытварне уменя ФФ ПУ.)

ПОДЯКОВАННЯ

Не дасть мі, жебы ём днесь не высловила своє велике подякованя Сполку русиньскых писателів на челі з ПгДр. Кветославов Копоровов, ПгД., і таким нашим писателям і Русинам, як є бывший председа сполку ПгДр. Миколай Ксеняк, Мгр. Гавриіл Бескид, доц. ПгДр. Анна Плішкова, ПгД., ПгДр. Ольґа Глосікова, др. н., Мгр. Александер Зозуляк і іншы, за їх моралну і фінанчну підпору моёй культурно-освітнёй, писательской і дописовательской роботы міджі Русинами і про Русинів.

Цілий свій жывот ся намагам многыма способами давати своє серце нашим Русинам, ці то уж статёв, віршом, прозовым твором, співанков або приговором як через новинки, радіо, і прямо на сцені. Ходжу всягды там, де ся сходять наши Русины. Організую їх і сама, жебы ём їх выслушала і повіла їм пару своїх поетичных слов або і заспівала. Зато мі прийде міцно тепло при сердцю, кідь такы мої активіты видите і вы в Сполку русиньскых писателів Словенська і дока-

жете ня потішыты красныма мотивуючіма словами, ці то уж в писмі, телефонаті або і фінанчным гонораром.

Зо сердця вам за вашу довіру, поміч і підпору дякую. Бо так собі я як особа представляю нашу взаимну сполупрацу і порозуміня, абы сьме ся мы Русины ведно доказали тїшыты зо сполочной роботы. Абы сьме собі помагали. Абы сьме сі не завіділи і тримали ся у взаємній почливості.

Лем тогды нас наши русиньскы сполужытелі будуть решпектовати, давати нам почливість, розуміти нам і наслідувати нас!

Задумайме ся вшыткы над собов і глибоко собі важме еден другого і роботу каждого едного із нас, бо є прекрасна, міцно потрібна і много раз нашим еґоістичным справанём достаточо не оцінена!!!

Желаю вам вшыткым міцного здоровя, сил і творчій успіхів на хосен наших так тяжко пробованых Русинів!!!

Марія ГІРОВА, Снина

Шкандалозна публікація (2.)

(Закінчіня з НН ч. 4/2013)

Кінцём 2012 року была выдана 152-сторінкова публікація під назвов „Poklady ľudovej kultúry / Скарби народной культуры“, зоставителём котрой є ПгДр. Мірослав Сополіґа, др. н., директор Музею української культуры у Свіднику. Публікацію выдало обчаньске здружіня Общество приятелів Музею русиньско-української культуры у Свіднику (хоць офіціална назва музею як „русиньско-українського“ не екзистує.)

Ганьбов є, же Музей української культуры у Свіднику сохранять переважно експонаты русиньской культуры. Великим парадоксом є, же началство Словенского народного музею у Братіславі дотеперь не дало свою одборну позицію к тому, же свідницький музей собі неправом привластнив культурну дїдовизну Русинів Словенська. Не мож порозуміти тот факт, же Уряд влады СР на такы, своїм обсягом похыбны публікації, дає фінанчны дотації (!)

Якы были досягнуты фактічны выслідкы у посліднім списованю людей з року 2011 в Словенській републіці?:

– к русиньській народности ся приголосило **33 482** жытелів, к русиньскому материньскому языку **55 469**;

– к українській народности ся приголосило **7 430** жытелів а к українському материньскому языку **5 689**;

– к русиньско-українській народности ся приголосив ани еден жытель Словенська (!) Уведжены аргументы свідчать о тім, же автор замірно зловживать выслідкы списованя людей і без причіны Русинам приписує неекзистуючу народность „русиньско-українську“.

Подля результатів списованя людей у **196 селах** кількість Русинів перевишыла **20 %** жытельства, а ани на еднім селі на Словенську не є **20 %** жытелів, котры бы ся **голосили к українській народности (!)** Подля даного перегляду ани в еднім селі Словенська жытели не вжывають український язык. Поважовати русиньський язык за український є найвекшов хыбов (!) Автор публікації бы собі уж мав усвідомити, же на Словенську русиньський язык був кодифікованый і є живым языком (!)

В роках 1921 і 1930, у бывшій ЧСР, к українській народности ся не приголосив ани еден жытель (!) Але к русиньській народности ся приголосило в році 1921 – 461 849 жытелів а році 1930 – 549 169 жытелів (враховано Підкарпатской Руси, котра в тім часі была частёв ЧСР).

Є великов наівностёв так автора публікації, як і ёго сімпатизантів привластнёвати русиньскы цінности народной культуры лем українській народности, респ. українській етнічній області Словенська.

Автор призабыв ту на факты, же в селах з перевагов словенского жытельства суть віруючі выходного обряду (окрес Мигалівці, Собранці, Требішов) і подля того, як пише, ай тоты патрять к українському ентїку (!) Іконы, їх назва походить з грецького „eikon“ і значить образ. Ікона є святий образ і почливість к нёму як ку култовому предмету ся проявлять в церквах выходного обряду. Привластнёвати ці іконы „Русинами-Українцями“ є велика одвага і зато, же віруючі выходного обряду суть членами многых народностей, а по друге: народность „Русин-Українець“ є лем шпекулатівнов выдумков автора і далшых українизаторів русиньского жытельства по році 1945.

Неодборныма і дезінформачныма позиціями к вопросам народностного зложіня жытельства на Словенську автор дегонестує вызнам русиньской культуры, котра бессиорно збогачує цілословенську культуру.

Спомянута публікація, котра привластнює русиньску культуру выключо „Русинам-Українцям“, приносить читателёви дезінформацію і ниякраз не припомагає розвою обектівного познания культур на Словенську у **21. сторочу**. До великой міры пошкоджує інтересы правильного научного приступу к высвітлєваню культурных цінностей русиньского жытельства, але і дегонестує общу культурну дїдовизну в Словенській републіці. Не было бы правильным, кібы ём замовчовав факт, же і многы іншы публікації, якы выдав даный автор, своїм обсягом не одповідają обектївній правді в народностній політиці нашого штату. І то бы мало веце интересовати Словенський народный музей у Братіславі, котрый бы мав заговати, жебы права Русинів у нас были пошкоджованы через підпору выдаваня таких неправдивых фактів, якы выдає уведжений автор.

Др. Іван БАНДУРІЧ, Бардеёв

Тайности
фінанцованя
меншынової культуры

(Закінчіня із 1. стор.)

Подля посліднёго списованя жытелів творять народностны меншыны **15 процент** жытелів Словакії. Подля розрахунку Міністерства культуры СР на рік 2013 было схвалєных на культурны службы нецілых **107 мільонів евр**. Про народностны меншыны были приділены лем **4 мільоны**, што є лем коло **4-ёх процент** з цілковой сумы. А так того року жытель словацькой народности дістав од штату на культурны службы **23 евра і 70 центів**, а такый Мадяр, Ром або Русин ани нецілых **6 евр**. **Чом народности, хоць творять 15 процент популяції Словенська, дістануть лем 4 процента з розрахунку, є тайностёв фінанцованя цісло 1.**

Тайностёв цісло 2 суть так як в словацькій культурі, і у меншын – **пізны вердікты о тім, хто дістав грошы, хто ні і яку суму властно дістав**. Програм Култура народностных меншын був колісь таксамо під Міністерством культуры СР. За влады Іветы Радічовой резорт культуры тоту аґенду, на основі нового закона, передав Уряду влады СР, котрый о грантах рїшать посередництвом уповномоченого про народностны меншыны і людскы права. Хто ся надїяв, же таке одділіня грантів, котры суть адресованы лем меншынам, злегшисть і ускорить цілий бюрократічний процес, тот ся плів. Докінця є то наспак. Од коли є тота аґенда в руках Уряду влады СР, дістрібуція фінанцій на банковы рахунки організації, котрым были схвалєны проекты, ламлють часовы рекорды. Наприклад, минулого року дотації на дакотры проекты з Уряду были посланы аж в децембрі. Кідь собі усвідомиме, же з тых пінязей ся не роблять лем культурны акції, котры бы в найгіршій припаді не были зорґанізованы, але же з того має фунґовати і народностна періодічна преса ці іншы медіі, де кідь хочемо, жебы тоты медіі фунґовали, платити людей і далшы кельчыкы каждый місяць од зачатку рока, не од зачатку децембра, так можеме повісти, же народностна культура є в грантовій сістємы на тім знова гірше, як культура словацька. Чом то так є, кідьже є то тайность – ніхто не знать.

Но а на конець іщі діскутабілны рїшіня членів комісії, котры споминав міністер Мадярїч. Тот самый проблем самособов нашов свое обыстя і в комісіях, котры рїшають підпору розвитку культуру народностных меншын. Навеце, можеме повісти, же при народностных меншынах суть іщі і даякы чудны зложіня комісії, менованы подля якогось тайного ключа, о котрім не знає ніхто, а не знам, ці ёго ходем приближну подобу познать сам уповномочєный, бо то є якбач **тайность фінанцованя цісло 3**. Тоты три основны проблемы роблять зо жывота меншын едну велике бїдованя а з організації і ходу русиньского культурного жывота едну велику ночну змору.

Треба повісти ясно. Думка, котру має міністер Мадярїч, не є плана. Але знова дотыкаться лем культуры словацькой, а не рїшаты ся культура меншынова. Подобный закон о Штатнім фондї культуры має Чеська републіка од року 1992. Тот закон але думать і на мінорїты а черьпати на свої культурны активності з нёго можуть і народностны меншыны. А можеме спомянути і далшы державы. В Польщі, Австрії ці Сербії мають давно законы о народностных меншынах, їх фінанцованя має ясны правила а, самособов, фунґує ліпше. Словенсько є в тій проблематіці барз позаду. А кідь має культура меншын пережыти, было бы начасі, жебы ей уж хтось з наших законодарців зачав рїшати.

Петро МЕДВІДЬ, Пряшів

(Статья была написана як коментарь до Радіоовин русиньской редакції Словенского розгласу.)

НАРОДНЫ
НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинки. Реалізоване з фінанчнов підпоров Уряду влады СР – програм Култура народностных меншын 2013. Шефредактор: Мгр. Александер ЗОЗУЛЯК, редакторка: ПгДр. Кветослава КОПОРОВА, ПгД., языкова редакторка: доц. ПгДр. Анна ПЛІШКОВА, ПгД. Adresa: **Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR.** Tel.: 0907 164 715. Регістрачне ч. **EV 327/08, МІС 49 438.** Предплатне на рік є **10,- €**, так істо і часопису Русин. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції.

Адреса новинок на інтернеті: **www.rusynacademy.sk, http://narodny-novyinky.presov.sk, E-mail: rusyn@stonline.sk**

Rusín a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
D+4

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2